

KÜRESELLEŞME YAKLAŞIMLARI

Approaches to Globalization

Mehmet KAYA¹

Özet

Küreselleşme, başta akademik ve ekonomik çevrelerde olmak üzere en çok tartışılan kavramların başında gelmektedir. Söz konusu çevreler tarafından küreselleşmenin ne olduğu, sebepleri ve sonuçları kadar, olumlu ve olumsuz yönleri de farklı düşünce kalıplarıyla ele alınmaktadır. Bütün bu tartışmalarda bir uzlaşmadan söz etmek mümkün görünmemektedir. Küreselleşme hakkında birçok farklı görüşün öne sürülmesi sonucunda, küreselleşme yanlıları, karşıları ve kararsızlar şeklinde bir bölünmeden bahsetmek mümkündür. Bu çalışmada, söz konusu kesimlerin küreselleşmeye yönelik yaklaşımları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Aşırı Küreselleşmeciler, Kuşkucular, Dönüştürücüler.

Abstract

Globalization is on the top of concepts debated most, particularly among academic and economic spheres. As well as its positive and negative aspects, the globalization's implications, causes and results are dealt with by these circles in various forms of thought. From all these discussions, it seems unlikely to speak of a consensus. As a result of suggesting many different views as regards globalization, it is possible to talk about a division, such as pro-globalists, anti-globalists, and impartialists. In this study, the approaches of the so-called circles towards globalization have been dealt with.

Key Words: Globalization, Hyperglobalist, Skeptical, Transformationalist.

GİRİŞ

Son yılların ekonomik ve toplumsal yazınında hemen her konu bir biçimde küreselleşme ile ilişkilendirilmiş, küreselleşme mevcut durumu açıklayan bir olgu eğilimleri yansıtan bir süreç ya da idealize bir hedef olarak sunulmuştur. Sonuçta kompleks bir süreç olan ve paradoksal öğeler de içeren küreselleşme, herkesin farklı anlam yüklediği bir kavram haline gelmiş, böylece küreselleşmeyi ekonomik ve toplumsal sorunların sebebi, sonucu ya da çözüm yolu olarak gören birçok yaklaşım geliştirilmiştir (Demir, 2001:74). Her kesim farklı yönlerden ele alarak kavramı tanımlamaya, sebep ve sonuçlarını açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışmada küreselleşmeyi açıklamaya ilişkin söz konusu yaklaşımlar sınıflandırılarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme, kökeni çok eski çağlara gitmesine rağmen, ileri teknolojik uygulamalar sayesinde bugünkü kadar yoğun ve hızlı işlememişti. Yüzyıl önce de küreselleşme söz konusuydu; ancak küreselleşmenin yeni olan yönü nitel ve nicel boyutlarındaki değişimdir. Nicelik olarak küreselleşme

¹ Öğr. Gör. Dr.; Dicle Üniversitesi, Ergani Meslek Yüksekokulu, Ergani-Diyarbakır, e-mail: kayamehmet@dicle.edu.tr

ticaret, sermaye akımları, yatırımlar ve insanların ülkeler arasındaki dolaşımından meydana gelen artışı ifade etmektedir. Küreselleşmenin bu boyutu bazen transnasyonalizm veya karşılıklı bağımlılık olarak da adlandırılmaktadır. Niteliksel olarak küreselleşme, politik, ekonomik ve sosyal süreçleri kapsar. Bugün küreselleşen dünya, en azından entelektüel düzeyde tek bir dünya görünümündedir. Yine, teknolojik değişimler ve hükümet kuralsızlaştırmaları üretim, ticaret ve finansa transnasyonal ağların kurulmasına imkân vermekte, böylece “sınırlara tabi olmayan dünya ekonomisi” ortaya çıkmaktadır (Toprak,2001,8-9).

Bugün küreselleşme olgusunun içinde yaşanan tüm dünyayı tek bir bakımdan değil ama bütünsel bir bakımdan etkilediği görülmektedir. Ancak bu olgu tüm ülkeleri ve tüm insanları aynı bakımdan, aynı zamanda ve aynı biçimde etkilememektedir. Yani küreselleşmeden bir nesnel olgu gibi söz etmek aslında onun sahip olduğu tarihsel, sınıfsal, kültürel ve düşünsel boyutun ya farkında olmamak ya da farkında olarak onu yukarıda sözü edilen temellerinden bilerek koparma anlamına gelebilir. İlk başta da ifade edildiği gibi küreselleşme, Avrupa merkezli insan ve evren anlayışının kendini ekonomik, sosyal, toplumsal ve politik alanda kurmanın ve yaratmanın önemli bir anını ifade eder. O, böyle olması bakımından da küreselleşme olgusunun belirleyici öznesi durumundadır (Erkızan,2002,73).

Küreselleşme olgusu tek bir boyuta sahip olmadığı gibi, bütün küreyi de aynı bakımdan ve aynı biçimde etkilememektedir.

Küreselleşmenin birbiriyle ilişkili üç unsurdan oluştuğu söylenebilir; piyasaların genişlemesi, devletlere ve kurumlara meydan okuması ve yeni sosyal ve politik akımların doğuşu. Bunlar birbirlerini ikame eden teorik yaklaşımlar olmayıp, küreselleşmenin farklı yönlerini ifade ederler. Küreselleşme özünde devletler ve toplumlar arası bir çerçeveye sahiptir. Küreselleşme, uluslararası politik ekonomiye olan etkisi bakımından daha çok şu yönleriyle ele alınmaktadır: Çok uluslu şirketler ve yatırımlar, uluslararası ticaret ve bölgesellik, küresel finans ve para, ulusal karar verme, aktörlerin düşünme modları, küresel sivil toplum ve uluslararası kurumlar. Küreselleşmeyi uygarlaşmanın yeni formu olarak değerlendiren görüşler de vardır. Buna göre, batılılaşma, modernleşme ve küreselleşme kavramları, uygarlaşma kavramının değişen yüzleridir (Toprak,2001,9).

Küreselleşme üzerine beylik hale gelmiş bazı önermeler de ince telkinler içermektedir. Çok tekrarlanan “küreselleşme ülkelere hem yeni fırsatlar vermekte, hem de yeni tehlikeler (veya riskler) yaratmaktadır” ifadesi bunun başlıca örneğidir. Bu ifade, eğer küreselleşme döneminde vaat edilen nimetlerden nasibini alamayan ülke varsa, mevcut fırsatlardan istifade edememesinden ve tehlikelerin başına gelmesinden kendisinin sorumlu olduğunu ima ederek, muhtemel eleştirilerin önünü almağa çalışmaktadır (Somel, 2002,142).

Küreselleşmeye karşı nasıl bir yaklaşım tarzı benimsemeliyiz? Negatif ya da pozitif yaklaşmak zorunda mıyız? Küreselleşme, hakkında yararlı yada zararlı diye nitelendirme yapılabilecek bir trend midir? Benzeri sorulara

verilecek yanıtlar veya yanıt verip-vermeme konusunda tercihler bu kavramın kamu yönetimleri açısından değerlendirilmesinde baz alınacak konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu belirtilen durum, hem akademisyenler hem de politikacılar ve bürokratlar açısından söz konusudur (Kutlu,2003,166).

Küreselleşmenin bir aldatmaca olduğu, amacının uluslararası korporasyonların ve finans kuruluşlarıyla güçlü devletlerin güçsüz devletlerde pazar bulma veya onlar üzerinde hegemonik baskılar kurmak için ortaya atılan bir kavram olduğunu söyleyenler olduğu gibi ülkeler arası ekonomik, toplumsal ve politik kariyerlerin kalktığı “Küresel Köy” (Global Village) şeklinde ifade edilebilecek bir düzeni anlattığı yönünde görüşler de söz konusudur. Birinci tür görüş, genellikle sol eğilimli yazarlar tarafından ve gelişmekte olan ülke aydınları tarafından seslendirilirken, ikinci görüş daha çok sağ eğilimli ve gelişmiş ülkelerden bilim adamları, politikacılar ve bürokratların dile getirdiği bir yorumdur (Kutlu,2003,166-167).

Küreselleşme hiç kuşkusuz günümüzün en moda kavramlarından biridir. Gerek bilimsel-akademik, gerekse siyasal-bürokratik düzlemlerde çeşitli verilerle kendisine en çok atıf yapılan, en sık anılan kavramların başında küreselleşme gelmektedir. Seven ve destekleyen de, eleştirip karşı çıkan da bir şekilde kendisini küreselleşme kavramıyla içli-dışlı olmak durumunda hissetmektedir. Kimileri için özgürlük, açıklık ve karşılıklı etkileşim temelinde, yeni ve daha iyi bir dünyanın kurulmasında anahtar bir süreç olan küreselleşme, kimileri için de eşitsizlik, sömürü ve gelişmişlerle az gelişmişler arasındaki uçurum daha da açıldığı bir dünyaya kapı aralayan dehşet verici bir süreçtir (Acar,2002,13).

Doğal olarak küreselleşmenin ekonomik boyutunun dünya ölçeğindeki sonuçlarına ilişkin yorumlar birbirinden farklılaşmaktadır. Neo-marksist iktisatçılar küreselleşmeyi merkez sermayenin az gelişmişliğin sürdürülebilmesindeki “engelsiz” yeni oyunu şeklinde yorumlarken, Drucker gibi yönetim guruları konuyu yeni sömürgecilik tezlerinden uzak tutmayı tercih ediyorlar. Giddens ve Harvey gibi postmodern düşünürler ise küreselleşmenin, zaman-mekan kavram setini kökten değiştiriyor olmasının kapitalizm-modernizm ikilisi ile doğrudan bağıntılı ve bunun etkisinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine koşut olarak farklılaşacağını ima etmektedirler. Bu varsayıma dayanan küreselleşme projesine, ülkelerin ulusal projeleri ile karşılık vermemelerinin olumsuz sonuçlara yol açacağını söylemek mümkün olabilir. Ancak söz konusu küresel projenin, ulusal aktörlere yön verme gücüne sahip olduğu düşünülürse, bu durumda küreselleşme karşısında çevre ülkelerinin nasıl başarılı olacağı bir muammaya dönüşür. Bu bağlamda küreselleşme, dünya dokusunu zedeledikten gelişen rekabet ortamında dünyaca daha ılımlı bir düzen yaratma yolundaki evrensel insani sergilenmekle birlikte, beraberinde birçok paradoksları taşımaktadır (Dulupçu, 2001,17-18).

Buna rağmen öncelikle belirtmek gerekir ki, küreselleşme, kendisine, günümüze egemen olan iktisadi / siyasi / kültürel dinamikleri açıklama yeteneği atfedilmiş kavramların en önemlisi durumundadır. Bu kavram ilk

bakışta görülenin tersine birbirinden çok farklı anlamlar yüklenerek kullanılmaktadır. Farklı anlam yüklemelerin temelinde yatan, farklı algılamaları ve yorumlamaları, yenedünya düzeni'nden hoşnut olanlar ile olmayanlar şeklinde iki ana damara ayırmak mümkündür(Aydın,2000,20).

Bu iki aşırı uç arasında küreselleşme bir abartıdır önermesiyle özetlenebilecek olan üçüncü bir düşünde mevcut. Bu konunun yanında yer alan yazarlar dünya ekonomisinin örgütlenmesi ve işleyişi için önemli anlamlar taşıyan ciddi değişmelerin başladığını itiraf ediyor. Fakat aynı zamanda da hala gerçek anlamda küreselleşmiş bir ekonomiden uzak olduğumuz, doğrusal bir gelişimin söz konusu olmadığı ve küreselleşme ideologlarının birçok iddiasının savunmasız olduğunu anlatıyorlar (Went, 2004,23).

Günümüzde küreselleşmeye yönelik yaklaşımları, Held McGrow Goldbiatt ve Perraton'ı izleyerek, "aşırı küreselleşmeciler" (hyperglobalist), "kuşkucular" (skeptical) ve "dönüşümcüler" (transformationalist) şeklinde üçlü bir sınıflamaya tabi tutabiliriz(Bozkurt,2000,18).Bu tür bir sınıflama ile, küreselleşmeyi farklı perspektiflerden tanımlamaya, sebep ve sonuçlarını açıklamaya çalışan yaklaşımların bir araya toplanmasını sağlayacaktır.

Aşırı Küreselleşmeciler

Globalleşmeci ideolojinin sık sık bizlere hatırlatmaktan usanmadığı tespit, 1970'lerden bu yana yepyeni, hatta kapitalistliği tartışmalı bir evre ile karşı karşıya olduğumuzdur. Sosyalist Blokun yıkılışını, kapitalizmin alternatifsizliği biçiminde söylemine katarak "zenginleşen" bu yaklaşımın merkezinde, kapitalist rekabet ve kapitalist devlete ilişkin iddialı varsayımlar var: ikisi de küreselleşme yüzünden güçsüzleşerek yok oluyor. Kanımızca, globalleşmeci ideolojinin sol çevrelerde de etkin olabilmesinde de bu kabuller önemli rol oynadı. Söz konusu etkilenme giderek sosyalizmin, işçi sınıfı merkezli siyasetin miadını doldurduğu "yeni bir şeyler yapmanın" (ya da pratikte hiçbir şey yapmanın) yinelenildiği bir moda dönüştü (Tarık, 2000,10).

Küreselleşme süreci birbiriyle ilintili birçok alanı kapsıyor olmasına karşın, bugünün hakim literatüründe küreselleşme kavramsallaştırılması pazar ekonomisi merkezli liberal ideolojinin tekelindeymiş gibi görünmektedir. Özellikle, ekonomik alandaki ilişkiler ağının yoğunlaşması, toplumların birbirlerine daha bağımlı hale gelmesi, serbest ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar ve mali kaynakların serbest hareketi gibi günlük hayatı yakından ilgilendiren konuların yoğunluklu olarak tartışılması nedeniyle küreselleşme, liberal ideolojinin yeni bir ifade şekli olarak algılanmaktadır. Hâlbuki dünya çapında ekonomik ilişkiler ağının sanayi devrimi sonrası dönemde yoğunlaşması küreselleşme sürecinin itici en önemli nedeni gibi görünse de, bugün geline nokta itibariyle dünya çapındaki ekonomik ilişkiler ağı, küreselleşme sürecinin alt süreçlerinden biri olarak kabul edilmelidir. Ancak, literatürde bu alt süreç bütün bir küreselleşme sürecini tanımlar hale gelmiştir (Ateş, 2006,26-27).

Aslında, akademik çevrelerde daha çok ekonomik ve teknolojik görünümsel yönleriyle ilgilenilen globalizasyon, en radikal ve en gerçek biçimiyle kendini siyasal fikirler ve kurumlarda göstererek ortaya koymaktadır. Kendilerine radikaller de denilen aşırı globalistlere göre modernizm ürünü olan ulus devlet, globalleşme sürecinde önemini yitirmiştir. Artık global piyasa, politikanın yerini almaktadır; Çünkü piyasa mekanizması siyasetçi ve bürokrat temelli hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır. Piyasalar ve onlara hakim olan şirketlerin devletlerden daha güçlü olmasıyla geleneksel ulus devletlerin yerini dünya toplumu düşüncesi dolduracaktır (Çalış, 2002,42-43).Küreselleşmenin ulus devletin geleneksel ekonomik kontrol mekanizmalarının birçoğunun etkinsizleşmesine yol açması, mal ve para piyasalarının dünya ölçeğinde bütünleşmesinin bir sonucudur. Bu bütünleşme yolculuğu 1870’lerde başlayarak ulusal ekonominin gücünün yitirmesine neden olan neoliberalizm ile son şeklini almıştır (Dulupçu, 2001,31).

Neoliberal dalga, devletin ekonomiden (üretim ve bölüşüm sürecinden) elini çekmesini ve mülkiyeti / yönetimi kamuya ait olan işletmeleri özelleştirmesi durumunda, piyasa ekonomisi rasyonel bir işleyişe kavuşacağı için, kaynakların optimum dağılımının ve kullanımının mümkün olacağını (kaynak israfının önleneyeğini) ve sonuç itibariyle iktisadi etkinliğin artacağı ve toplumsal refah seviyesinin yükseleceğini ileri sürmektedir (Aydın, 2002, 62).

Günümüzde politikacılarla daha az ilgileniyoruz; çünkü hayatımızdaki önemlerini ve etkilerini kaybetmişlerdir. Politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir. Bu anlamda dünya ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşme sürecinin bir sonucudur (Bozkurt, 2000,19).

Bir diğer ifadeyle aşırı küreselleşmecilere göre, piyasalar artık devletlerden daha güçlüdür. Devletlerin otoritesindeki bu gelişme ise, diğer kurumlar ile birliklerin ve yerel / bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması şeklinde görülebilir. Radikal / aşırı küreselleşmeciler, dünya toplumunun, geleneksel ulus devletlerin yerini almakta olduğu ya da olacağı ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirmeye başladığı düşüncesindedirler. Ancak bu grup içinde yer alanlar homojen değillerdir. Örneğin neoliberaler, devlet gücü üzerinde piyasanın ve bireysel otonominin başarısını hoşnutlukla karşılarken, aynı grup içinde yer alan neomarksistler ya da radikaller, çağdaş küreselleşmeyi, baskıcı kapitalizmin temsilcisi olarak değerlendirmektedirler. Ancak bu ideolojik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, bugün giderek artan bir biçimde bütünleşmiş küresel bir ekonominin varlığına ilişkin bir fikir birliği de vardır (Hablemitoğlu,2004,20).

Dünya ile iktisadi anlamda bütünleşmek karşılaştırmalı üstünlükler temelinde uzmanlaşmak ve buna göre ticaret yapmayı, Roberts’ın (2001) ifadesiyle “zenginliğe giden yol” u ima etmektedir. Ekonominin dış rekabete

açılmasından beklenen şey verimliliğin artması, mal ve hizmetlerin çeşitlenmesi ve fiyatların düşmesi, teknoloji ve mal çeşitlendirmesi konusunda yenilik yapma arayışının hızlanmasıdır. Siyasal anlamda bütünleşmenin ima ettiği şey işe, çoğulcu demokrasi, sivil yönetim, özgürlükler ve insan hakları konularında evrensel standartların yakalanmasıdır (Acar,2002,21).

Aşırı küreselleşmeciler, bu sürecin küresel ekonomide kaybedenler kadar kazananları da yarattığına inanıyorlar. Bir taraftan geleneksel merkez çevre yapısının yerine geçen, “yeni bir küresel işbölümü” yükseliyor. Uluslar arası iş bölümünde ortaya çıkan değişimle ilgili iki farklı yorum yapılmaktadır. OECD ve benzeri kuruluşlar üretimi küreselleşmenin lokomotifini olarak görmektedirler (Bozkurt,2000,20).

Üretimin tamamen küresel bir strateji ile örgütlenmesi halinde tüm bölgelere sermaye yoğunluğu ve sektörel dağılım açısından dengeli bir üretim sistemi doğacağından söz etmektedirler. Alternatif yorum ise Frobel ve arkadaşlarından gelmiştir. Sözü edilen bilim adamlarına göre yeni uluslararası işbölümünden üretim tüm dünyada emeğin ve sermayenin en etkin kombinasyonunu sağlayacak şekilde parçalara ayrılmaktadır. Yeni uluslararası işbölümü teknik karakterdedir. Gerçek küresel üretime ulaşmanın aracı uluslararası teknik işbölümünün gerçekleşmesidir. Yeni iş bölümünün sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerinde yaratmış olduğu yüksek düzeydeki yapısal işsizlik uluslararası sistemin kademe kademe oluşumunun daha eşitlikçi bir yönde değiştiğinin işaretidir (Eşkinat ve Kutlu,2002,252-253).

Bu arka plana rağmen hükümetler, küreselleşmenin sosyal sonuçlarını “idare etmek” durumundadırlar. Küreselleşme, kazanan ve kaybeden arasındaki kutuplaşmayı, küresel ekonomik düzen içinde birbirine bağlayabilir. En azından neoliberal harekete göre, küresel ekonomik rekabetin “sıfır toplamı” üretimde bulunması söz konusu değildir. Ekonomi içinde belli grupların durumu küresel rekabet sonunda kötüleşse bile hemen hemen bütün ülkelerin belli malların üretiminde karşılaştırmalı avantajı söz konusudur. Neo-Marksistler ve radikaller içinse böyle bir “iyimser yaklaşım” doğru değildir. Onlara göre küresel kapitalizm, hem uluslar arasında hemde ulusların içinde eşitsizlik yaratmaktadır. Ancak sosyal konumda geleneksel refah devleti yolunun sürdürülmesinin zorlaştığı ve giderek eskidiği konusunda neo-liberaller ile mutabıktırlar (Bozkurt,2000,20).

Birçok neo-liberaller için küreselleşme, ilk gerçek küresel uygarlığın kurucusu olarak değerlendirilmektedir. Aşırı – küreselleşmeci bakış açısına göre, küresel ekonominin yükselişi, radikal yeni dünya düzeninin temeli olarak yorumlanabilecek, küresel düzeyde kültürel karışım (hyperdization), küresel yayılma ve küresel yönetim kurumlarının (global governance institutions) doğuşu, köklü bir biçimde yeni dünya düzeninin temsilcileri ve ulus devletinin sonu olarak yorumlanmaktadır. Artık ulusal hükümetin sınırlarını kontrolde güçlük çekilmektedir. Küresel ve bölgesel hükümetler daha büyük roller talep ederken, devletlerin otonomisi ve egemenliği de daha çok aşınmaktadır. Bunun yanında, ülkeler arasında uluslararası işbirliği kolaylaşmıştır, artan küresel iletişim alt yapısı sayesinde farklı ülkelerin halkları, ortak çıkarlarının

daha çok farkına varmakta ve bunun sonucunda da küresel bir uygarlığın doğuşu için ortak bir zeminin oluştuğunu iddia etmektedirler (Hablemitoğlu, 2004,20).

Küreselleşmeye taraftar olan başlıca gruplar arasında dünya ile bütünleşme yanlıları; açıklık, serbestlik ve özgürlük yanlıları; dünyanın birinci ligindeki ülkelerin insanlarıyla aynı imkânlarla sahip olmak isteyenler ve serbest rekabet ortamında söyleyecek sözü satacak mal veya hizmeti, gidecek yeni alanlar olarak sıralanabilir (Acar,2002,21).

Küreselleşme Karşıtları

Radikal / aşırı küreselleşmecilerin tam karşısında yer alan bu grup, kuşkucular olarak da anılmaktadır. Giddens'in deyimiyle küreselleşmeye her konuda kuşkuyla yaklaşmaktadırlar. Yaşadığımız dünyada hiçbir şeyin yeni olmadığını iddia etmektedirler. Kuşkucular, küreselleşmenin geçmişine (19. yüzyıla) bakarak, o dönemde de önemli derecede para mal hareketinin oluşmuş olduğunu söylemektedirler. Günümüzde hala birçok ülkenin oldukça katı bir biçimde uyguladıkları ulusal sınır kontrollerine karşılık 19. yüzyılda insanların pasaport bile kullanmadıklarını iddia ediyorlar. Kuşkucular dünya ekonomisinde duvarların kaldırılması yönündeki günümüzde yaşanan gelişmelerin, yüzyıl öncesine benzer bir duruma geri dönüşten başka bir şey olmadığını iddia ediyorlar. Kısacası, küreselleşmenin yeni bir süreç olduğunu kabul etmiyorlar. Herkesten bu terimle bu kadar ilgili olmasını zamanın ideoloji haline gelmesine bağlıyorlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin sık sık kullandığı basit bir terimdir (Bozkurt,2000,20).

Küreselleşmeye karşı çıkan başka bir kesim, sosyalist bloğun çökmesi ve marksist ideolojinin cazibesini yitirmesinden rahatsızlık duyan yapısalci neomarksistlerdir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla bütün dünyada sosyalist modelin terk edilmesi ve piyasa ekonomisi ve liberalizmin öne çıkmasından rahatsız olan siyasetçi, akademisyen ve aydınlar özellikle gelir dağılımındaki bozulma ve emperyalizm söylemiyle küreselleşmeye itiraz etmekte, küreselleşmenin “aynı zamanda kapitalist sömürünün de küreselleşmesi olduğunu” ileri sürmektedir(Acar,2002,21).

Bu grubun bazı üyelerine göre; küreselleşme, doğrudan kapitalizm ile bağlantılıdır. Küreselleşme, kapitalist modernlik ile birlikte düşünülebilir ve ancak bu çerçevede açıklanabilir. Küreselleşme, kapitalizmin günümüzdeki boyutu ve görünümüdür. Eş deyişle küreselleşme, kapitalizmin diasporası yani onun dünyaya dağılıp yayılması, esnemesi ve dünyayı kuşatmasıdır (Kızılcılık, 2002,15).

Günümüzdeki gelişme ekonomilerin küreselleşmesi olmayıp, kapitalizmin küreselleşmesidir. Kaynakların sıkışmasıyla birlikte, bir yandan yaygın teknoloji uygulaması ve sermayenin olgunlaşması, diğer yandan da üretim tekniklerindeki değişim kapitalizmin ulus-devlet aşamasından küreselleşme aşamasına geçmesini hem zorlamakta hem de olanaklı kılmaktadır. Bu dönem ne kadar süreceği belli olmayan üçüncü paylaşım

savaşı olarak da yorumlanabilir. Bu, karşıt sermayelerin birikime ve teknolojiye ulaşım olanaklarını tıkamak ve bu olanakları elde etmektir. Böylece, üçüncü paylaşım savaşının ana hedefleri, bir yandan katma değerden büyük pay alan teknoloji, diğer yandan da gelişme ve teknoloji üretmenin tamamlayıcı unsuru olan enerji kaynaklarıdır. Ne var ki ileri teknolojiye dayalı -yoğun üretim, gelir dağılımını bozması yanında, işsizliği de yaygınlaştırmaktadır. Şu halde, ekonomik anlamda küreselleşme: üretim ve hizmet olanaklarının yerküreye yayılmasına karşılık, uygulanan teknoloji boyutuna bağlı olarak yaratılan değerlerin giderek büyük bölümünün merkeze, işsizliğin ise çevreye transferi anlamına gelmektedir (Önder,20025).

Bir başka perspektiften bakıldığında, küreselleşmeyi, emperyalizmin aldığı yeni biçim veya kapitalist sermaye birikiminin yeni bir aşaması olarak da tanımlamak mümkündür. Bu perspektif, küreselleşmeyi yeni bir olgu olmaktan çok yeni bir kavram olarak ele almaktadır. Örneğin Boratav, küreselleşmeyi, “bu yüzyılın başlarında terminolojiye girmiş olan emperyalizmin kendisi” olarak tanımlamaktadır. Boratav’a göre küreselleşme adı altında yeniden kavramsallaştırılması, emperyalizm olgusuna saygınlık kazandırma ve bu olgu karşısında çaresizlik ortamı oluşturma amacına yöneliktir (Aydın,2000,23).

Bu görüşü savunanların tezine göre küreselleşme emperyalizmin XXI. yüzyıl başındaki adıdır ve mutlaka engellenmesi gerekir. Tıpkı XIX. yüzyılda olduğu gibi açık kapı serbest ticaret politikalarını tüm dünyaya fakir ülkeleri Batı devletlerine yem yapmaktadır(Eşkinat ve Kutlu,2002,272). Ticaret ve Kalkınma 1997 başlığını taşıyan UNCTAD(Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) raporu, küreselleşme sürecinin, dünya ekonomisinin genel büyüme hızını düşürdüğünü ve gerek ülkeler gerekse ülkelerin bölgeleri arasındaki eşitsizliği derinleştirdiğini ileri sürmektedir. Rapora göre, az sayıda insanın elinde toplanan kaynaklar, üretken yatırımlar yerine spekülatif yatırımlara yönlendirilmektedir (Aydın,2000,23).

Küreselleşme sürecine karşı ciddi siyasi tepkilerin doğmasına yol açacağına düşünülen tehlikeli gelişmeler, raporda küreselleşmenin yedi günahı (sevens sins of globalization) başlığı altında sıralanmaktadır. Bu günahların sadece bir tanesi bile, yaşananların vehametini ortaya koymaktadır: “Dünya nüfusunun en zengin yüzde 20’lik bölümünün ortalama geliri en fakir yüzde 20’lik bölümünün ortalama gelirininin 1965 yılında 30 katı kadar iken, 1990 yılında 60 katına yükselmiştir.” Bir başka ifade ile, küreselleşme, 25 yıllık bir süre içinde, aradaki refah farkının ikiye katlanmasına sebep olmuştur. Ayrıca gelişme çabası içindeki ülkelere yayılacağı ileri sürülen demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin bu ülkelerin içinde buldukları ortamlarda gelişmesi mümkün değildir. Bu bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Bu ülkeler fakirleştikçe halkı kontrol edebilmek için baskıcı rejimlere başvurma ihtiyacı artmaktadır. Çatışmalar azalmamakta aksine artmaktadır (Eşkinat ve Kutlu, 2002,272).

Küreselleşmeye karşı muhalefet bu ortamda yaygınlaşarak güçleniyor, haksızlığa uğradıklarını düşünen yoksul ülkelere yükselen tepkiler, Dünya

Ticaret Örgütü (WTO) gibi örgütlerin işleyişinde, yeni arayışları gündeme getirirken, zengin ülkelerden de toplumsal tepkiler yükseliyordu. Zengin ülkelerin, küresel dönüşümleri zarar gören ya da göreceğini düşünen kesimleri, örneğin bazı işçi ve çiftçi grupları da küreselleşmeye karşı muhalefetin saflarına katılıyordu. Küresel düzenin kendi seçtikleri politikalara değil de, büyük şirketlerce yönlendirildiğini düşünenlerle, kültürel özelliklerinin tehlikede olduğunu gören gruplar, çeşitli sivil toplum örgütleri ve çevrecileri de bu muhalefete destek veriyordu (Ulagay,2001,25).

Anti-globalizasyon protestolarını içeren medya yayınlarında, globalizasyon kavramı, kapitalizm, haksızlık ve adaletsizlik gibi kullanılır. Gerçekten bazı protestocuların, globalleşen ve kapitalistleşen dünyada, adaletsizliğin çok fazla olabileceğine işaret eder. Onların eylemlerini çeşitli forumlarda yapılacak konuşmalarda onların temsilcilerine söz hakkı vererek önlemek pek kolay değildir. Ayrıca küreselleşme muhaliflerinin Dünya Ekonomik Forumu toplantılarının yapıldığı günlerde Brezilya'nın Porto Alegre kentinde Dünya Sosyal Formu adını verdikleri alternatif bir forum düzenlemeleri de kendi yollarını ayırma niyetlerinin başka bir göstergesidir (Ulagay,2001,26).

Küreselleşmeye karşı çıkan bir başka grup küreselleşmeye milli içerikli dürtülerle karşı çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinin ulus devletin önemini aşındırması ve dış müdahalelere imkân vermesi 20. yüzyıl milli devlet anlayışına sıkı sıkıya bağlı olan kişileri rahatsız etmektedir. Bu görüşün savunucuları küreselleşmenin insanları baskı altına aldığını, devletlerin hakimiyetine son verdiğini, hepsini emperyalist devletlerin egemenliğine soktuğunu, yerel değerleri yok ettiğini, güçsüzleri ezdiğini, yoksul ve zengin arasındaki uçurumu büyüttüğünü, sadece çok uluslu şirketleri yararlandığını, bu şirketlere gelişmekte olan ülkelere refahsız bırakarak boğma fırsatı verdiğini ve gezeğenin ekolojisini tamamen tahrip ettiğini ileri sürmektedirler. Oysa bu iddialar daha çok yakın geçmişin sosyalist ve faşist ülkelerindeki uygulamaları hatırlatmaktadır. Ne tuhaftır ki, bu iddiaları ortaya atanlar daha çok sosyalist ve milliyetçi eğilimlidirler (Toprak,2001,9).

Diğer bir küreselleşme karşıtı grubun da gelişmekte olan ülkelerde enflasyonu indirmek, istihdamı artırmak ve dış ödemeler dengesini rahatlatmak konusunda başarısızlığa uğramış, yolsuzluklara bulaşmış, sonuçta ekonomiyi krize sürüklemiş, bunun sorumluluğunu üstlenmek istemeyen, bir anlamda hatalarına günah keçisi arayan siyasetçi ve bürokratlar olduğu söylenebilir. Dışardan alınan kaynakların bir kısmının kendini geri ödemesi mümkün olmayan yatırımlara, bir kısmının da şeffaf olmayan ihaleler vb. yöntemlerle eş-dost tanıdıklara aktarılması, halk üzerinde güven tesis edilememesi iddiasıyla istikrar programlarının etkin bir şekilde yürütülmemesi, kamunun altından kalkamayacağı tarımsal ve sınai destek programları ve aşırı istihdam, vergi kaçakları gibi nedenlerle kamu maliyesinin çökertilmesinin sorumluluğuna bizzat üstlenmek yerine suçun IMF, Dünya Bankası, G7 ülkeleri ve dış güçlerin üzerine, hepsinin bir özeti olarak da küreselleşmenin üzerine yıkmak, siyasetçi ve bürokratların pek çoğunun

kolayına gelmektedir(Acar,2002,21-22). Nitekim, bugün gelinen noktada, üçüncü dünya hem yatırımlarda hem de ticarete marjinal kalmıştır ve gerçekten küresel nitelik ve görünümüne sahip olmaktan uzaktır (Toprak, 2001,10).

Küreselleşmeye karşı çıkanlar bağlamında anılması gereken bir grup da sendikalardır. Örneğin küreselleşme ve artan dış rekabet sonucu bazı endüstrilerin daralması bir kısım firmaların kapanmasının işçi çıkarmaları zorunlu kılması gibi anlaşılabilir nedenlerle sendikalar sadece geliştirmekte olan ülkelerde değil, dünyanın hemen her yerinde küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin sendikaları geliştirmekte olan ülkelerle girecek serbest ticaret ve işgücünün dolaşımının serbest bırakılmasına kendi ülkelerindeki işsizliği artıracığı gerekçesiyle küreselleşmenin karşısındadırlar (Acar, 2002,23).

Yukarıdakilere paralel biçimde genel olarak üçüncü Dünyacı, merkez-çevreci ve neoselefi radikal grupların da küreselleşmeye karşı oldukları görülmektedir. Bunların bir kısmı neomarksist-sosyalist, bir kısmı İslamcı kanatta yer alsalar da ortak paydaları dünyayı sömürenler ile sömürülenler, gelişmişlerle az gelişmişler, merkez ile çevre arasında kıyasıya bir mücadele alanı olduğunu, bu mücadelede kazananın hep emperyalistler, gelişmiş merkez ülkeleri, kaybedenin ise az gelişmiş, çevreye dahil üçüncü dünya ülkesi olduğunu, küreselleşmenin de galiplerin hegemonyalarını pekiştirme aracından başka bir şey olmadığını düşünmeleridir. İktisatta Ricardo ile başlayıp Malthus ve Marks'la devam eden, farklı çıkar gruplarının toplumsal paydadan daha fazla pay kapmak için sürekli bir mücadele içinde olduklarını öncülünden yola çıkan düşünüş biçiminin modern temsilcilerinin dünyayı da devletlerarasında toplamı sıfır bir oyun, birinin kazancının diğerinin kaybı anlamına geldiği bir kıyasıya mücadele alanı olarak görmeleri şaşırtıcı değildir (Acar,2002,21).

Bunun yanında, küreselleşme sürecinin karşıtları, bu sürecin karşısında gelişen bölgeselleşmeyi, küreselleşmenin bir ara istasyonu gibi değil, tam aksine alternatif olarak görürler. Dünya küresel bir uygarlık yerine, yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme, bir bütünleşmeyi değil, farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmaları beraberinde getirecektir. Yine bir grup, dünya ekonomisi içerisindeki eşitsizliğe dikkat çekiyor ve bunun dünyada neo-liberallerin dediği gibi, küresel bir uygarlığın doğuşundan ziyade, köktendinciliğin ya da saldırgan milliyetçiliğin doğuşuna yol açacağını düşünüyorlar (Bozkurt, 2000, 22).

Ayrıca şüpheçiler, küreselleşme sürecinin ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgu olmaktan çok, bir ideolojik tutum olduğunu da ileri sürüyorlar (Hablemitoğlu,2004,23).

Dönüşümcüler

Dönüşüm kavramının değişimden farklı olarak radikal hareketleri içerdiği kabul edilirse, küreselleşmeyi ifade etmede neden dönüşüm kavramının kullanıldığı daha iyi anlaşılır. Zaten küreselleşme teorik bir

çerçevede şekillenen bir düşünce niteliğine sahip olmaktan çok uzaktır. Aksine “de facto” bir oluşumdan bir başka deyişle küreselleşme, türetilen bir teorik kavramın ötesinde dünyanın “alternatifsiz” yaşamak durumunda bırakıldığı ve belirli bir sürecin sonunda oluşa gelen bir dönüşümü tanımlar. Bu nedenledir ki küreselleşme konusunda yapılan tartışmalardan yakınlıkla bir sonuç çıkarmak, dönüşümün etkilerinin bir bölümünün netleşmemesinden – taşların yerlerine oturmamasından dolayı şimdilik pek olanaklı gözükmemektedir (Dulupçu, 2001,12).

Giddens’in de dahil olduğu ve “dönüşümcüler” diye nitelendirilen bu üçüncü grup, küreselleşmeyi modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. Dönüşümcüler, ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, hem aşırı küreselleşmecilerin” egemen ulus devletinin sonunun geldiği” iddialarını, hem de küreselleşme karşıtı kuşucuların “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler. Bu noktada dönüşümcüler açısından ulus devlete yapılan vurgu, ulus-devletin de hemen her şeyde olduğu gibi bir yeniden yapılanma içerisine girdiğidir. Buna koşut olarak ulus-devletin dönüşüm içerisinde olan dünyadaki konumu, küreselleşmeyle yakından ilgilidir ve tartışmaya açılmalıdır. Bu konuda Giddens şu saptamayı yapmaktadır:”Ulus-devletler ve buna bağlı olarak ulusal siyasal liderler hala güçlü müdürler, yoksa dünyayı şekillendiren güçler karşısında büyük ölçüde eli kolu bağlanmış bir konuma mı gelmişlerdir? Ulus-devletler gerçekte hala güçlüdürler ve siyasal liderlerin de dünyada oynayacak büyük rolleri vardır. Ama aynı zamanda, ulus-devletin gözlerimizin önünde yeniden şekillenme sürecini de kimse yadsıyamaz. Ulusal ekonomik politika artık eskisi kadar etkili olamaz. Daha önemlisi, jeopolitiğin geçmişteki biçimleri eskidiğine göre, uluslar kimliklerini yeni baştan düşünmek zorundadırlar (Esgin,2001,189-190).

Bu grup küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin aralarındaki güç olarak görmektedir. Artık dış ya da uluslararası ile içişleri arasında açık bir ayırım görülememektedir (Hablemitoğlu,2004,23).

Buna rağmen küreselleşmenin formel tanımlarında ekonomik boyutu ön plana çıkar ya da çıkartılır. Temelinde liberalizme dayanan; dünya pazarının finans, sermaye, üretim ve özellikle kaynak kullanımı açısından arkasına teknolojinin desteğini alarak entegrasyonu-küreselleşme olarak tanımlanır. Meluhan küreselleşmenin sinyallerini daha 1960’lı yıllarda vererek “küresel köy” ifadesini kullanmış, dünya ekonomisinin tüm yönleriyle tek bir pazar haline geleceği düşüncesinin temelini atmıştır (Dulupçu,2001,12).

Ekonomik anlamda bırakın yüzyıl öncesini, 30-40 yıl öncesinden bile çok farklı bir dönemde yaşıyoruz. Son yıllarda küreselleşme konusunda yapılan araştırmalar, yaşanan gerçekler çok farklı, ilginç bir dönemde yaşadığımızı işaret ediyor. Geçmişe göre çok daha bütünleşmiş yeni bir küresel Pazar oluşturulmuştur. Karşılıklı alınıp satılan malların miktarı 19. yüzyıla karşılaştırılmayacak kadar fazladır. Ama bundan daha da önemlisi,

ekonominin giderek daha çok hizmet sektörüne bağlı hale gelmesidir. Bilgi, boş zaman, iletişim, elektronik ve finans ekonomisi içeren hizmetler, ekonomideki en önemli sektör haline gelmiştir. İletişim devrimi sayesinde anında haberleşme olanağına kavuştuğumuzdan beri, eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler de diğer kültürlerle karşılıklı etkileşime girmeye başlamışlardır (Hablemitoğlu,2004,23-24).

Sermaye ve üretimin dünya çapına yayılması, buna bağlı olarak tüketim kalıplarının birbirine yakınlaşması, uluslar arası ekonomik kuruluşların etkisinin yaygınlaşması ve çok uluslu şirketlerin yükselişi üzerine kurulan küreselleşme tanımları daha önce vurgulandığı gibi küreselleşmenin sadece ekonomik sonuçlarını tasvir etmektedir. Hâlbuki küreselleşme düşünce sisteminde bir dönüşümü ve bunun davranışlara yansımaları da ifade eder. Diğer bir deyişle modernizm ötesi bir dünya görüşünün parçası şeklinde değerlendirilmelidir (Dulupçu,2001,21).

1990'lı yıllar, yeni bir dünya görünüşü gözler önüne seriyor. Gelişen ve popüler olan, yönelim, düşünce ve yaklaşımlarını, üç genel bakış açısı içinde ele almak mümkündür. Bunlar; postmodernist bakış açısının gelişmesi, yönetim ve organizasyon konularına sosyolojik ve ekonomik açıdan bakan görüşlerin ortaya çıkması, nihayet günümüzde, globalleşme ve bilgi çağı çerçevesinde gelişen ve son derece popüler olan yaklaşımları. Küreselleşme sürecinin felsefi temellerini sorgularken, “küreselleşme kavramı” ile post-modern kavramı arasında bir ilişkinin varlığı göze çarpmakta ve küreselleşme sürecinin teorik çerçevesini belirleme de, post-modern düşünce önemli bir yer tutmaktadır (Tutar,2000,22).

“Post-modern” kavramının henüz üzerinde anlaşma sağlanmış bir tanımı yok. Terimin. türevleri olan “post-modernlik”, “post-modernite”, “post-modernleşme” ve post “modernizm”den oluşan kavramlar, sıklıkla kafa karıştıran ve birbirlerinin yerine geçebilen bir biçimde kullanılıyor. Sosyal bilimlerde bir düşünce kalıbı olarak post-modernizm; yerleşmiş düşünce kalıplarından kurtulmayı hedefleyen her türlü bilimsel araştırma ve bilgi birleşimini eleştiren ve yerleşik düzene başkaldırmayı anlatan ve tüm değerleri izafi. gören, bir bakış açısını ifade etmektedir (Tutar,2000,22).

Küreselleşme toplumsal değişmeyi açıklayabilmede kullanılan temel kavramlardan biridir. Toplumsal değişme, modernleşme sürecine bağlı olarak yaşanan değişimlerle şekillenmekte ve modernite döneminin sonuçlarına ilişkin tartışmalar küreselleşme kavramını gündeme getirmektedir. Değişme, hem Marksist modernleşme teorisi içinde ekonominin belirleyiciliğinde, hem de Weberci modernleşme teorisi içinde kültürün belirleyiciliğinde kavramsallaştırılabilir. Ancak her iki yaklaşımda da değişme, modernleşme teorisinin genel örgüsü içinde rastlantısal olarak gerçekleşmez. Modernleşme teorisi, sosyo-ekonomik değişimin doğrusallığını vurgulamakta; kentleşme, sanayileşme, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, sekülerleşme, bürokrasinin ve modern ulus devletin gelişmesi gibi toplumsal dinamikleri değişimin göstergeleri olarak ele almaktadır. Bu temel göstergelerle birlikte, modernleşme sürecinin ilerlemesine bağlı olarak yaşanan dönüşümler,

1980'lerden itibaren küreselleşme adı altında yeni bir kavramsallaştırmayla açıklanmaktadır. Değişmeyi önceleyen unsur ister ekonomik ister kültürel olsun, küreselleşme sürecinde yaşanan değişimler, ekonomik, siyasi ve kültürel çerçevede holistik bir değerlendirmeye ele alınmalıdır (Yetim, 2002, 129-130).

Modernizm sanayi toplumunun, post-modernizm ise, bugünkü “sanayi sonrası toplumun” felsefi temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Post-modernizm, yönetim ve organizasyon düşüncesi açısından şunu ifade eder: farklılıklar, yaratıcılığın dinamiğidir. İnsanlara doğruları (dolayısıyla kuralları ve ilkeleri) empoze etmek yerine, onları tamamen serbest bırakmalı ve kendi istediklerini yapmaları konusunda, fırsat verilmelidir. Bürokratik ve formel yapılar yerine onların inisiyatiflerini kullanmalarına, etkinliği ve motivasyonu artıracığı beklentisiyle imkan verilmelidir. Yukarıda post-modern kavramının tanımında, bireyciliğe aşırı önem verildiğini ve bireyciliğin güçlendirilmesinin vurgulandığını görmekteyiz. İçinde bulunduğumuz konjonktürde, bireyci düşüncenin vurgulanmasını olağan karşılamak gerekir. Nihayet, bireycilik, bugün neo-liberal düşüncenin temelini oluşturmakta ve kapitalizmin kendisini konjonktüre uyarlamasında ideolojik çerçeve sunmaktadır (Tutar,2000,22).

Giddens modernliğin zaten küreselleştirici bir doğası olduğunu düşünmektedir. “Zaman-mekan mesafeleşmesi” ve toplumsal ilişkilerin yerel etkileşim bağlarından kopup belirsiz zaman-mekan dilimlerinde yeniden yapılanması küresel modernlik yaklaşımını beraberinde getirmektedir. Küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak görmektedir. Küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak görmek, özellikle zaman ve mekan kullanımının dönüşümleriyle ilişkilendirmek gerçekte hızlı değişim süreçlerini anlamamızı kolaylaştıracak, zenginleştirici bir yaklaşım sunmaktadır (Erkizan, 2002,70).

Küreselleşmeyi dünya kapitalist ekonomisi, ulus-devlet sistemi dünya askeri düzeni ve uluslararası işbölümü bağlamında da tartışan Giddens en önemli rolü küresel olarak kendini etkin kılan kapitalist ekonomiye verir. Küreselleşme aslında kapitalizmin dünyayı etkisi altına alma çabasıdır. Ulus-devlet sistemini küreselleştirmenin ikinci boyutu olarak gören Giddens her devletin küreselleşme olgusundaki yerini, o devletin sahip olduğu refah düzeyi ve askeri gücü ile sınırlar. Bu bir başka önemli noktanın altını çizmeye de olanak verir. Küresel gelişmeler, post-modern söylevlerin ifade ettiği gibi, modernitenin karşıtı değil, onun bir devamı niteliğindedir. Başka bir ifadeyle günümüzdeki küresel genişlemeler aslında modernitenin kendisini küresel düzlemde yaymasıdır (Bozkurt,2000,23).

Dönüşümcüler ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, aşağıdaki tabloda görüldüğü şekilde, hem aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulus devletin sonunun geldiği” iddialarını hem de küreselleşme karşıtı kuşkucularının “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler. Bunlara göre, küreselleşme, farklı toplumsal değişme alanlarını tanımlamada kullanılmaktadır. Kavram siyasal boyuttaki değişimleri açıklamada modernleşme döneminin belirgin siyasi aktörü olan

“ulus devlet”in rollerine ilişkin dönüşümleri içermektedir. Bu dönüşümler, devleti kendi başına bir güç kaynağı olmaktan uzaklaştırmakta; devlet merkezinde yürütülen ilişkilere yönelmektedir. Yeni siyasi aktörlerin ulus ötesi niteliği, küreselleşmenin temel ifadelerinden biridir. Bununla birlikte, küreselleşen dünyada ulus devletlerin ulusal ekonomiyi yeniden üretmek ve belli oranda düzenleme işlevini yerine getirmek gibi yükümlülüklerinin devam ettiğine ilişkin değerlendirmeler de söz konusudur (Yetim,2002,130). Evrenselci Aydınlanma düşüncesi ile modernitenin bir türevi olarak değerlendirilen, küreselleşme süreci, ulusal hükümetlerin gücünü yeniden yapılandırıyor. Dönüşümler küreselleşme konusunda kuşkuçulardan daha ziyade radikallere yakın durmaktadırlar (Bozkurt,2000,23).

SONUÇ

Küreselleşme, dünyada son zamanlarda yaşanan gelişmeleri açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Bu gelişmelerin ekonomik, siyasi, sosyal, teknolojik ve kültürel boyutları olduğu için de küreselleşmenin tanımı, anlamı kişiden kişiye farklılık gösteriyor. Küreselleşmenin sonuçlarına ilişkin de bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bazıları küreselleşmenin dünyada refahı arttıracığını, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkları azaltacağını ifade ederken bazıları da aynı kavramı sömürgeciliğin modern yaklaşımı olarak ifade etmişlerdir. Bu şekilde küreselleşme kavramı kendine bir yandan olumlu yaklaşan taraflar varken (Aşırı Küreselleşmeciler), diğer taraftan da bu oluşumu çok şiddetli bir şekilde eleştiren olumsuz görüşler (Küreselleşme Karşıtları) ve bu iki taraf arasında yer alan “Dönüşümcüler” mevcuttur.

Aslında bu üç yaklaşım arasında temel farklılık kaynağı temsil ettikleri dünya görüşleridir. Daha küreselleşme tartışmaları başlamadan önce, temelde evrenselci tutum içinde kendilerini ifade eden liberaller ve bazı marksistler küreselleşme sürecini, mevcut yaklaşımlarına dayalı olarak değerlendirmişlerdi. Ancak sonuçta zıt dünya görüşlerinin temsilcileri olan her iki grup da, ulus devletin aşındığı ve küresel bir uygarlığın doğmakta olduğu şeklindeki aşırı-küreselleşmeci bir yaklaşımın benimsendiği benzer görüşleri savunmaktadırlar(Bozkurt,2000,25).

Buna karşılık küreselleşme karşısında yer alan şüpheçiler ise, yine kapitalizme ve piyasa mekanizmasına tepkiler ile tanınan sol gruplar yanında ulus devlete ve ulusal egemenliği özel bir hassasiyet gösteren milliyetçi / sağ eğilimli yazarlardan oluşmaktadır (Hablemitoğlu,2004,25).

Küreselleşme süreci, garip bir şekilde, modern zamanların ürünü olan ideolojik bölünmeleri de esaslı bir şekilde etkilemeye başlamış görülüyor. Daha küreselleşme tartışmaların öncesinde bir yazarın, ileride entelektüel / siyasal bölünmelerin sağ ya da sol ayrımına göre değil de, küreselleşme sürecinde yana olanlarla, eski ulus devleti savunanlar arasında olacaktır şeklindeki öngörüsünü sanki doğrulamaktadır (Bozkurt,2000,25).

Üçüncü grupta yer alan entelektüeller, kanaat önderleri (!) ya da uygulayıcıları ise, “reel-politika” ya yakın duranlardan oluşmaktadır. Nitekim

muhalefette olup da daha çok küreselleşme karşıtı bir duruşa sahip olanların bile, iktidarın gerçekleri karşısında, dönüşümcülere yakın bir politikalar izlediklerine de tanık olunmaktadır. Çünkü entelektüel düzeyde içinden geldiği gibi, yorum yapmanın çok fazla riskli olmamasına (hatta çoğu kere bu görüş sahiplerine avantaj sağlamasına) karşılık, iktidar konumundaki gerek İngiltere'deki gibi bir sol! Gerekse bizdeki gibi sağ ya da sol (!) milliyetçi partilerin izledikleri politikalar, hem küreselleşme sürecini bugününü hem de gelecekteki yönelimini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra küreselleşmeye ilişkin yaklaşımları daha iyi anlayabilmek için onu ortaya çıkaran faktörlere daha yakından bakmakta fayda vardır (Hablemitoğlu, 2004: 25-26).

Küreselleşme görelî bir kavramdır. Bu görelilik, sürekliliği ile beraberinde getirdiği oranda küreselleşmenin işlevsel ve yapısal katıcılığını garanti eden bir görüntü çizer. Küreselleşme tarihte her zaman görülen bir olgudur. İlk insanla birlikte küreselleşme serüveni başlamıştır. Sözü bu açıdan açıklayan niteliktedir. Küreselleşme nötr bir kavram olarak algılanmalıdır. Mademki yaşam süreklidir, öyleyse sürekli olan küreselleşme de kaçınılmaz bir şekilde karşımıza çıkmaya ve hatta bizi etkilemeye devam edecektir (Kutlu, 2003,165).

KAYNAKÇA

- ACAR, M.(2002); "Ekonomik Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat mı?" *Liberal Düşünce Kış-Bahar 2002*, 7(25-26).
- AYDIN, M.K.(2000); "Neoliberal Dalga ya da Küreselleşme" *Bilgi* (2),13-26.
- AYDIN, M. K. (2002); "Sermayenin Küreselleşmesi Kapitalizmin Altın Döneminden Neoliberal Dalgaya Uzanan Süreç" Değişim Yayınları, İstanbul.
- ATEŞ, D., (2006); "Küreselleşme:Ne kadar Boyutlu?" *Doğu Üniversitesi Dergisi*, 7(1).
- BOZKURT, V.,(2000); "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar" (Der. V. Bozkurt, Küreselleşmenin İnsani Yüzü", Alfa Yayınları, Bursa.
- ÇALIŞ, Ş. H.(2002); "Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme" (Der.), M. A. Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi, Çizgi Kitabevi.
- DULUPÇU, M. A. (2001); "Küresel Rekabet Gücü" *Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ERKIZAN, H. N. (2002) "Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine ", *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Sayı:18 Şubat, Mart, Nisan.
- ESGİN, A. (2001)"Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar" *C.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:25, No:2.
- EŞKİNAT, R. ve KUTLU E. (2002); "Dünya Ekonomisi", Anadolu Üniversitesi, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No:50, Eskişehir.
- HABLEMİTOĞLU, Ş. (2004); "Küreselleşme Düşlerden Gerçekleri", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Ankara.
- KIZILÇELİK, S. (2002) "Kapitalizmin Diasporası Olarak Küreselleşme", *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Sayı:6, Ocak.
- KUTLU, Ö. (2003); "Kamu Yönetiminde Küreselleşme", (Der. M. A. Çukurçayır), Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi Çizgi Kitabevi, Konya.
- ÖNDER, İ. (2002) "Küreselleşme, Kriz ve İstikrar Programı Nasıl Aldatılıyor?" Nazım Kültürevi Kitaplığı, İstanbul.
- SOMEL, C. (2002); "Az Gelişmişlik Perspektifinden küreselleşme *Doğu Batı Düşünce Dergisi* sayı:18 Şubat Mart Nisan.

- TARIK, E. A. (2000);“Niçin Küreselleşme Üzerine Bir Kitap Daha?”, [(Der. E. A. TONAK], Küreselleşme, İmge Kitabevi, İstanbul.
- TOPRAK, M.,(2001); “Küreselleşme ve Kriz Türkiye ve Dünya Deneyimi”,Siyasal Kitabevi, Ankara.
- TUTAR, H.,(2000); “Küreselleşme Sürecine İşletme Yönetimi”, Hayat Yayınları, İstanbul.
- ULAGAY, O.,(2001) “Küreselleşme Korkusu ve 2001 Krizi” Timaş, İstanbul.
- YETİM, N.,(2002); ”Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar Ulusal Yerel”, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, sayı :18, Şubat, Mart, Nisan.7